

# חסביב לשולחן

המקור בפרשה: מי ישום אלם או חרש או פקח (ד, יא)

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא הפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

## ראשי הישיבות

## דבר העורך

**הגאון רבי אליקים פשקס שליט"א ראש ישיבת גבעת שאול**

### בענין חרש המדבר במגילה ובשופר

מתני' מגילה י"ט ע"ב, הכל כשרים לקריאת המגילה חוץ מחש"ו, וכתב הממוק"י דטעמא דכולהו משום דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח. ומבואר ממתני' דחרש המדבר אף דהוי כפקח לכל דבריו וחייב בכל המצוות, מ"מ לגבי מצות מגילה חשיב כאינו מחויב בדבר מאחר שא"א שישמע לאזניו ואינו יכול לקיים מצות מגילה, וכ"כ להדיא הריטב"א והר"ן, וכ"כ הרע"א בתשו"י. וכ"כ השו"ע סי' תקפ"ט לענין שופר, דחרש אפי' מדבר ואינו שומע אינו מוציא, דכיון שאינו שומע לאו בר חיובא הוא.

ויש לעיין בטעמא דהאי דינא, דהלא אף החרש נצטוו במקרא מגילה וכמו בכל המצוות שבתורה, ורק דאין בידו לקיימה, וא"כ אמאי נחשב ללאו בר חיובא. ומ"ש מהא דכתבו התוס' ביבמות (מ"ד א'), דחרש וחרשת בני חליצה מיקרו כיון שמחויבין בחליצה, ורק דפומיהו הוא דכאיב להו. וכ"כ המג"א (ל"ט ה') דמי שנקטעה ידו, אע"פ שאינו בקשיירו כשר לכתוב תפילין, דגברא בר חיובא הוא רק דפומיהו הוא דכאיב ליה. וצ"ב מ"ש חרש המדבר ואינו שומע לגבי מגילה ושופר, שאינו יכול להוציא אחרים יד"ח.

וביותר קשה, הא דאי' בגמ' במגילה דלרי' יהודה דסי"ל דהא דבעינן להשמיע לאזניו זהו רק דין של לכתחילה ואינו מעכב בדאיבעד, אין החרש קורא מגילה לאחרים אך בדאיבעד אם קרא להם יצאו. וצ"ב אמאי אינו יכול להוציא אחרים אף לכתחילה, והא יכול הוא לקיים מצות מגילה כשקורא לעצמו, ובדאי' דמחויב הוא לעשות כן לכתחילה לקרות לעצמו, וא"כ אמאי חשבינן ליה כאינו מחויב בדבר לענין להוציא אחרים, וכבר עמדו בדבר וצ"ב.

והנה בקובץ הערות כתב, דהא דאינו יכול להוציא אחרים כשאינו מחויב אינו גריעותא בגברא כי אם במעשה, דבעינן שיהיה המעשה של המוציא מעשה מצוה, ומה"ט חרש המדבר ואינו שומע אינו יכול להוציא אחרים יד"ח, כיון שא"יז מעשה מצוה אצלו. וזהו ג"כ טעמא דר"י דלכתחילה אינו יכול להוציא אחרים, כיון שגם אצלו הוא מצוה של דאיבעד ולא לכתחילה, הרי גם אצל השומעין יהיה זה מצוה של דאיבעד, כיון דדין שומע כעונה הוא דין שהעונה יוצא ד"ח במצוה של השומע. ועיי' שוה"כח כדבריו מהירושלמי, דעברי שקרא בלועזות אין הלועז יוצא בה יד"ח, אף שהקורא מחויב במצות מגילה, ורק אין למעשהו שם מעשה מצוה עיי"ש.

אולם בקה"י גופיה הקשה ע"ז, דלפ"ז גם אדם שמדבר ושומע שקרא אלם שאטם את אזניו כדי שלא ישמע באזניו, ג"כ לא יצא השומעין ממנו, מאחר שאין משעוהו מעשה מצוה וכמו בחרש. ומדאייתא במתני' חרש משמע דרק בחרש לא יצאו השומעין אבל באדם השומע ומדבר שאטם את אזניו, שפיר יצאו השומעין ממנו. [וכ"כ גם, מהא דהתוקע לתוך הבור יצאו העומדים מבו, אע"פ שהתוקע לא יצא כיון ששמע קול הברה, וכתב הפמ"ג בסי' תקפ"ז דחשיב מחויב בדבר]. וגם על ההוכחה מהירושלמי הק' בקה"י, מדי' שו"ת הריב"ש בשם בר"ר חסדאי, דפלגי וסי"ל דהלועז שמע מעברי יצא, אף שאצל עברי הקורא אי"ז קריאה של מצוה.

ויש להקי' עוד, דאפי' נימא דצריך שיהא מעשה מצוה אצל המוציא, מ"מ בכל כה"ג שהוא חרש המדבר ואינו שומע שאינו יכול להשמיע לאזניו, אי"ז ריעותא במעשה המצוה אלא רק בקיום המצוה, אבל בגוף מעשה המצוה ליכא ריעותא כלל. וראיה ליה, מהא דהקי' התוס' בברכות (ט"ו) אמאי בעינן שישמע לאזניו ברהמ"ז כמו בק"ש, והא לא

כתיב בה שמע. והשתא אילו היתה הילפותא דקריאה הוי רק כאשר משמע לאזניו, ואי הכי אינו קריאה, לא קשה קושייתם, דמק"ש לפי' לכל דוכתי דקריאה זהו רק באופן שמשמע לאזניו, ומוכח מד' התוס' דמה שאינו משמע לאזניו אינו חסרון בגוף הקריאה, אלא הוי הלכה בקיום המצוה, ולהכי הוקשה להם שא"א ללמוד מק"ש לברהמ"ז. [ובמאירי בברכות שם מבואר דלי"כ ולהלן יובאו דבריו].

ובבית יוסף בסי' תרפ"ט כתב בדעת הני דבקריאת המגילה חרש אינו מוציא אחרים אפי' בדאיבעד, דאף דלא פסקין כר' יוסי בק"ש ואין מעכב שישמע לאזניו בק"ש, מ"מ במגילה משום פרסום חס ה"ז מעכב שישמע לאזניו. ומבואר מזה כמש"י, דמה שישמע לאזניו הוא דין נוסף בקיום המצוה, אבל לא חסר במעשה המצוה כשאינו משמע לאזניו. ומעתה צ"ב ביאור הקה"י, דלהכי חרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים יד"ח, כיון שחסר לו במעשה המצוה, והא נתבאר דמה שאינו משמע לאזניו אינו חסרון במעשה המצוה, אלא רק בקיום המצוה.

ונראה בזה, דאינו מחויב בדבר באמת הוי גריעותא בגברא עצמו ולא במעשיו, וכפשוטו ליטנא דמתני'. והא דחרש המדבר לאו בר חיובא מיקרי, אף שהוא בכלל המצוה רק שאינו יכול לקיימה, זהו משום דהוציא אחרים במצוה, לא סגי במה שנקלל במצוה ומצד עצמו הוי בר חיובא, אלא בעינן נמי שהמוציא יוכל לעשות בעצמו את המצוה, דמצוה שאינו יכול לעשות בעצמו אינו יכול להוציא בה את חבירו יד"ח. ולכן החרש אף שנקלל בפרשה מ"מ הוי כלאו בר חיובא כיון שלעצמו אינו יכול לצאת יד"ח המצוה. אמנם אם אטם את אזניו כיון שיכול לצאת יד"ח אם ירצה, בזה שפיר יכול להוציא אחרים יד"ח. ולפ"ז מבואר דעת ר"י דאף שבדאיבעד קריאתו קריאה, מ"מ לכתחילה אינו יכול להוציא אחרים כיון שאינו יכול לקיים מצוה דלכתחילה. [ופלוג' הירושלמי וה"ר חסדאי בעברי שקרא בלועזות, הא פלוג' אם חשיב יכול לעשות כיון שיכול לקרותה עברי, או כיון שאינו יכול לקרותה לועז חשיב אינו יכול לעשות ואינו מחויב בדבר].

והנה המאירי ב"ה כ"ט ע"א כתב, דחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים יד"ח בתקיעת שופר, דמאחר שאינו שומע, אינו בר חיובא כיון שמצות שופר היא בשמיעה ולא בתקיעה, וכ"כ בשו"ע סי' תקפ"ט. אולם מדברי הרמב"ם נראה דפלגי על המאירי, דלא כתב בספרו דחרש המדבר אינו שומע אינו יכול להוציא אחרים בתקיעתו, אף שסי'ל דמצות שופר היא השמיעה ולא התקיעה [וכמש"כ בתשובותיו סי' ע"ח, ובהל' שופר פי"א ה"א ג'].

וביאור פלוגתייהו נראה ע"פ המבואר לעיל, דהראשונים דסי"ל דחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים יד"ח בתקיעתו, נקטי כמש"י בדעת רוב הראשונים דרק מי שיכול לעשות את המצוה חשיב מחויב בדבר ויכול להוציא אחרים יד"ח, אבל הרמב"ם סי"ל כמש"י בהרחבה במק"א בדעתו, דיצא מוציא הוא גם בלא דינא דעריבות, וחשיב בר חיובא אע"פ שאינו יכול לעשות עכשיו המצוה בעצמו, וא"כ גם חרש המדבר ואינו שומע חשיב בר חיובא ויכול להוציא אחרים יד"ח.

והא דלדעת הרמב"ם חרש המדבר ואינו שומע אינו יכול להוציא אחרים יד"ח במגילה, כתב מרן זצ"ל בספר אבי עזרי [הל' שופר] בישוב דעת הרמב"ם, דלרמב"ם הא דחרש אינו מוציא במגילה, אינו מחמת שהוא לאו בר חיובא אלא הוי מדני הדיבור, דסי"ל לרמב"ם דדיבור שאינו נשמע לאזניו לאו תורת דיבור עלה, ואין השומעין יכולים לצאת חיובן ע"י שמיעת דיבור שאינו נשמע, דלא הוי דיבור מעליא. וכד' האבי עזרי כתב להדיא המאירי בברכות ט"ו ע"א שדיבור שאינו נשמע הוי כעין הרהור, ולכן לא יוצא בו יד"ח ק"ש, עיי"ש.

הקב"ה בחר להתגלות למשה רבינו דווקא מתוך הסנה, לבטח היינו מצפים שהקב"ה יופיע אל נביאו, במיוחד בהתגלות הראשונה, בצורה מפוארת ומרשימה, באמצעות עץ תמר יותר מאשר הסנה השפל. אך לא כך היתה דעת השכינה. מהווה מצאיות מוחשית שניתן לחוש בה בכל עת. ב', ה': למה "מתוך הסנה"! ללמדך, שאין מקום פנוי בלי שכינה, אפילו סנה.

אנשים רואים את הקב"ה רק בתופעות אדירות, בהתרחשויות ניסיות החוררות מגדר הטבע או בגילויים טבעיים כבירים, חובקי זרועות עולם. אולם לא זוהי תפיסת היהדות. היהדות רואה את הקב"ה בכל צעד ובכל פינה. מי שענייני לו, יכול לראות את נוכחותו של הקב"ה על כל צעד ושעל. הפסוק: "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ו', ג), מהווה מצאיות מוחשית שניתן לחוש בה בכל עת. אמנם את עצמיות הבורא אין בשר ודם יכול להשיג, אולם כח מעשיו של הבורא כה בולט, עד שאין פיסת מקום ריקה מן השכינה.

לעיתים, מצויים אנו במצב של "הסתר פנים", ונראה, כאילו חס וחלילה עין של מעלה אינה רואה ואינה משגיחה. ואמנם כזה היה מעבד של ישראל בגלות מצרים. מראה הסנה בא והודיע, שגם בצמח השפל ניתן להבחין בהופעת השכינה, והכל מתנהל תחת השגחתו המדוקדקת של הקב"ה.

מראה הסנה הבורע ואינו אוכל בא לעודד את משה רבינו לבל יתיירא שמא יבולע לעם ישראל. אמנם צוררי ישראל הקיפוהו בחבילות רבות של צרות, אך לא יכלו כללות את עצם הווייתו. העם, כמו הסנה, נשאר חי וקיים. (ט)

חנה צחק הלוי  
1966

אולם שעות הראשונים דסי"ל דחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא בקריאת המגילה כיון שהוא לאו בר חיובא, ע"כ דסי"ל דדיבור שאינו נשמע לאומרו הוי דיבור מעליא, וכמש"י להוכיח מהתוס' בברכות ט"ו דהוא רק חסרון בקיום המצוה ולא במעשה המצוה. ובחכ"ח צ"ל דהא דחרש אינו מוציא אחרים כיון דחשיב כלאו בר חיובא, וכמש"י דאף שמחויב בקריאת המגילה, מ"מ כיון שבפועל אינו יכול לעשות את המצוה, חשיב אינו מחויב בדבר. (עיטורי מגילה)



צדק הוצאה לאור - נתן פלדמן

הופיע ויצא לאור בהוצאת צדק

**אמונה שלמה**

חזומש שמות

**מנשים באוהל**

קובץ הלכות הגרי"ש אלישיב

**מנחת שלמה**

להגאון ר שלמה זלמן

**אויערבך צ"ל**

עכשיו בחנויות הספרים



**מקור העניין.** בפרשתנו (ד-יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוּ מִי יִשּׁוּם אֶלֶם אוּ חֶרֶשׁ אוּ פֶקַח אוּ עֵבֶר הֲלֹא אֲנֹכִי ה' : בחידושי ר' חיים פלטיאל פרשת שמות, כאן עה"פ מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור. תימה בכל המומין הללו יש דבר וחילופו שמדבר הוא חילופו של אלם ופיקח חילופו של (חרש ושל) עיור והיה לו לכתוב או שומע כי שומע חילופו של חרש, ושמעתי מפי מהר"ם שפיקח חילופו של חרש ושל עור ומוסב הוא לשניהם וסעד לדבריו שכתוב פקח אוננים ולא ישמע, וכתב לפקוח עינים עורות, הרי פקח על און ועל עין.

**מהותו וגדרו.** בהלכה מצינו שני אופנים של חרש: (א) אדם שאינו שומע ואינו מדבר, שדינו שווה לשוטה וקטן, שאינם בני דעת. וזה הוא סתם חרש בדברי חז"ל במשנה ובגמרא [כשלא נאמר בפירוש שמדובר בחרש מדבר] וכן שנינו: חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום הוא שאינו שומע ואינו מדבר תרומות פ"א מ"ב, חגיגה ב ע"ב, רמב"ם אישות פ"ב הכ"ו ודבר זה היה מקובל לחכמים, שמי שאינו שומע ואינו מדבר אינו בן דעת בשו"ת חתם סופר אהע"ז ח"ב סי' ב, כתב שאמרו כן אף על פי שאין לו סימני שוטה ושקרו לודאי שהוא הלכה למשה מסיני. ובתוס' בחגיגה שם כתבו שחכמים למדו שאדם כזה נקרא חרש מן הפסוק בפרשתנו, שנאמר: מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש, ש"מ שם פה" נאמר על שניהם, והוא הניגוד לאלם וחרש. וכן יש מן הראשונים שהוסיפו טעם שנקרא חרש - ולא אלם - לפי שסיבת האלמות היא חרשות ממעי אמו הגורמת לו שלא ישמע (הפמ"ש להרמב"ם תרומות שם) וכיון שלא שמע מעולם אי אפשר לו שידבר. (ב) אדם מדבר ואינו שומע, שתחילתו היה פיקח עד שבא לדבר ואחר כך נתחרש, וכן אמרו: המדבר ואינו שומע זהו חרש, ושומע ואינו מדבר זהו אלם, שנאמר: ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו, דין אדם זה כפיקח לכל דבריו ראה גיטין ע"א ע"א אלא שדנו בו לענין מצוות ודינים התלויים בשמיעה, שאין חרש ראוי לקיימם מטעם זה שאינו שומע, או שנתמעטו מהם מלימוד מיוחד.

מה שכתבנו שחרש שאינו שומע ואינו מדבר, אינו בכלל בן דעת, נאמר רק לדעת חכמים הסוברים שחרש שתרם אין תרומתו תרומה תרומות פ"א מ"א, שלדעתם דינו כשוטה, לפי שדעתו קלושה ומועטת שאינו מחודד להבין כשאר בני אדם, אף על פי שאינו דומה לשוטה שאין בו דעת כלל. וראה יבמות ק"ג ע"א לדעת ר"א להלן, ורש"י שבת קנ"ג ע"א ד"ה לשוטה שמפרש כן אף לחכמים. ורש"י יבמות שם ד"ה קלישתא. ועי' רמב"ם עדות פ"ט ה"א שאין דעתו נכונה, ושם אישות פ"ב הכ"ו שאיש ואשה שהם שלמים בדעתם ואינם לא חרשים ולא שוטים נקראים בכל מקום פיקח ופיקחת. אבל לדעת רבי אליעזר, הסובר שתרומת חרש אינה נחשבת כחולין ראה תוספתא תרומות פ"א ובריייתא שבת שם ויבמות שם, יש ספק אם לחרש יש דעת תוספתא ובריייתא שם, אלא שנתפק רב אשי שם ביבמות ק"ג ע"א אם ר' אליעזר סובר שאף על פי שדעתו קלושה, ספק הוא אם אותה דעת שיש בו צלולה היא, ובמה שנותן דעתו ועושהו כוונתו כוונה, או שסובר שחרש הוא בכלל "עתים חלים - ודעתו צלולה - ועתים שוטה", וראה ברש"י ביבמות שם ד"ה קלישתא, ושם בעמוד ב' ד"ה או. גם בדעת ר' יהודה בתוספתא שם ובירושלמי ריש תרומות הסובר שחרש שתרם תרומתו תרומה,

פירש הר"ש שחולק על חכמים וסובר שחרש דעתו צלולה, ועיין בר"ש סיריליאו שם שפי' שהוא דוקא בפיקח ונתחרש.

**נולד פיקח ונתחרש האם דינו כחרש.** אף מי שנולד פיקח ונתחרש, באופן שאינו שומע ואינו מדבר, שדינו כחרש מעיקרו עיין משנה יבמות ק"ב ב' ולהלן: בגירושין. ועי' ב"ח יו"ד א' ושי"ך שם ס"ק כב שפסול ובפרי מגדים מצדד לומר שפיקח ונתחרש אין דינו כחרש מעיקרו אלא מספק פמ"ג בפתיחה כוללת ח"ב אות ד - ה, ועי' שו"ת צ"צ החרש אהע"ז סי' לה אות ד ושו"ת מהר"ם שיק אהע"ז סי' עט אות ב ומלאכת חרש בפתיחה לספר והסמכת רי"ש נתנון שם שהוכיחו מכמ"ק שדינו כחרש מעיקרו. ועי' בארוכה בשד"ח כללים מע' ח כלל קל. ויש סוברים שהדבר תלוי במחלוקת תנאים, לדעת ר' שמעון בן גמליאל בתוספתא ובירושלמי אין דינו כחרש מעיקרו. עי' תוספתא ריש תרומות וירושלמי שם פ"א ה"א וגיטין פ"ז ה"א רשב"ג אומר איזהו חרש כל שהיה חרש מתחילתו אבל פיקח ונתחרש הוא תורם כו', ובחי' אג"ש במשניות תרומות שם מ"ב, שהוא כמ"ש רשב"ג לענין גט, ושכ"ד הרמב"ם בפה"מ תרומות שם, וכ"כ הרמב"ם תרומות פ"ד ה"ד.

**חרש המדבר ואינו שומע בנינים התלויים בשמיעה -** חרש המדבר ואינו שומע, אף על פי שדינו כפיקח וחייב במצוות, מצינו כמה מצוות ודינים שנתמעט מהם מלימוד מיוחד, או שאינו ראוי לקיימם, כיון שתלויים בשמיעה. -במצות הקהל נאמר דברים לא י - יב "מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות וגו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם הקהל את העם וכו', למען ישמעו", ודרשו בברייתא חגיגה ג' ע"א "למען ישמעו" פרט למדבר ואינו שומע, ואף חרש באזנו אחת פטור ר' תנחום בגמ' שם לגבי מצות ראייה למדו ממה שנאמר "באזניהם", ועי"ש במהרש"א שהכתוב נאמר בהקהל ולמדו ראייה מהקהל, [וכן נאמר ברמב"ם הל' חגיגה פ"ב ה"א לענין מצות ראייה, ועי"ש פ"ג ה"ב]. וברמב"ם שם פ"ב ה"א, נאמר שאף דין זה שחרש באזנו אחת פטור נלמד מלמען ישמעו, להוציא מי שאין לו שמיעה גמורה ועי"ש בלח"מ, סמ"ג עשין רכח. ובירושלמי חגיגה פ"א ה"א, [הובא בתוס' חגיגה שם ד"ה חרש] אמרו שהדבר תלוי במחלוקת תנאים אם באזניהם משמע שתי אזנים או און לכל אחד ואחד.

אדם שאינו שומע אלא אם כן מדברים אליו בקול רם, נחלקו האחרונים אם חייב במצות הקהל, לדעת הצמח צדק צמח צדק החדש, אהע"ז סי' שכג חרש זה נתמעט מ"למען ישמעו", שאינו חייב לפי שלא ישמע קריאת המלך שהיא בקול בינוני, והחתם סופר שו"ת חתם סופר אהע"ז ח"ב סי' צב חולק וסובר שלא נתמעט אלא מי שאזנו חרשת וכן משמע מהלחם משנה חגיגה פ"ג ה"ו.

אף במצות ראייה שנאמר בה: שמות כג יז "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו' אמרו חכמים חגיגה שם שחרש אפילו באזנו אחת פטור, שלומדים גזרה שוה ראייה ראייה מהקהל חגיגה שם. ובשלמי חגיגה, נחלקו הראשונים לדעת הרמב"ם שם ה"ד, מאירי שם ב' ע"א חרש פטור, שכל הפטור מן הראייה פטור מן החגיגה, ותוס' שם ב' ע"ב ד"ה שומע סובר שאף על פי שהוא פטור

### הנושאים הבאים

**שמות- החרש בהלכה**, מי ישום אלם או חרש או פקח (ד, יא) וארא- הפסקה  
**בא- שלוחו של אדם כמותו**, איש שה לבית אבות (יב, ג), קידושין מ"ב א'  
**בשלח- תחומין**, אל יצא איש ממקומו (טו, כט) עירובין נ"א א'  
**יתרו- הפסקה**  
**משפטים- שואל**, וכי ישאל איש מעם רעהו (כב, ד)  
**תרומה- תבנית המשכן וכליו**, את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו (כה, ט)  
**תצוה- מצות מחית עמלק**, עניני דיומא כי תשא- הפסקה  
**ויק"פ- מלאכת מוחך בשבת**, כל העושה בו מלאכה יומת (לה, ב)

### מכון ירושלים

הופיע

## יד דוד

על מסכתות נדרים נזיר וסוטה להגאון רבי דוד זינצהיים זצ"ל יו"ל לראשונה מכת"י המחבר עם מקורות וצייונים

### מוסד הרב קוק

תדוש

## שלמי מנחם

שו"ת בעניני הלכות שכנים ושכירות פועלים

מראייה הוא חייב בחגיגה. ולדברי הכל הוא חייב בשלמי שמחה לדברי הכל חגיגה שם; רמב"ם שם, ובתוס' שם מבואר שעל כך שנינו שהרי הוא כפיקח לכל דבריו.

חרש פסול לעדות, שנאמר בשבועת העדות (ויקרא ה א) "ושמענה", ודרשו תוספתא שבועות פ"ג להוציא את החרש, ולדעת רבי עקיבא שם למדו דין שזה ממה שנאמר (דברים יג טו) "ודרשת וחקרת", וכי יש דורשים לחרשים, שצריך שיהיה ראוי לשמוע דברי הדיינים והאיום שמאיימים על העדים. וכך נפסק ברמב"ם עדות פ"ט ה"א, [ועי"ש בכ"מ] ובטוש"ע חו"מ סי' ל"ה סעיף י"א. ובטור שם כתב שלכאורה נראה שכשר אבל הרמב"ם כו'. ועי' באור הגר"א שם ס"ק כא שצ"ע לב"ב קכת ע"א פיקח ונתחדש כן, אבל ברשב"ם ורמב"ן ורשב"א שם פירשו דמייירי באינו מדבר. ועיין קצה"ח סי' מו ס"ק יט שהוא פסול הגוף ופסול לחתום בשטר ויש בו דין תחילתו בפסול. ומכל מקום להעיד על אשה שמת בעלה, להתירה להינשא, כתבו האחרונים שאף חרש כשר מראות הצובאות בקו"א לאהע"ז סי' יז סעיף יב' הובא בפת"ש שם ס"ק נה; עצי ארזים שם ס"ק מ; ערוה"ש אהע"ז יז עד.

בדין כן סורר ומורה נאמר במשנה סנהדרין ע"א ע"א "היה אחד מהם אביו או אמו חרש, אינו נעשה כן סורר ומורה, שנאמר (דברים כא כ) "איננו שמע בקלנו", ודרשו 'ולא חרשים', שאינם שומעים מה שמישיב להם ואינם יודעים אם שמע תוכחתם אם לאו רש"י שם מה ע"ב ד"ה ולא חרשין, וכל שכן אם הבן חרש ערוך לנו סנהדרין שם. והוסיף שלא מיעטו בגמרא בן חרש מהכתוב אינו שומע, לפי שבלאו הכי אי אפשר להתרות בו, ולא נשתנה משאר חייבי מיתות ב"ד שצריכים התראה. [ובמאירי שם בסנהדרין ע"א ע"א נתן טעם בכל אלו שאמרו במשנה שם, גדם כו' או חרש, מפני שהאכזריות מצויה בהם, וכתב שברך אסמכתא הוציאום מן הפסוק]

בתקיעת שופר כראש השנה, שמצוה לשמוע התקיעה ממי שהוא בר חיוב, כתבו הראשונים שחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים ידי חובתם, שכיון שאינו שומע אינו נקרא בר חיוב ארחות חיים הל' ר"ח דין תקיעת שופר סי' ה; כלבו סי' סד, תשב"ץ ח"ג סי' קיג, וכך נפסק בשולחן ערוך ב"י תקפט ותרפט; שו"ע תקפט ב. ועי' מאירי ר"ה כט ב' שכי"ב בשם קצת חכמי אחרונים שפי' כן במשנה שם חרש שוטה וקטן אין מוציאים כו', שאף מדבר ואינו שומע בכלל, לפי שהדבר תלוי בשמיעה שהרי נוסח הברכה הוא לשמוע קול שופר. וכתב הלבושי שרד אר"ח שם שאף על פי שחייב בשאר מצוות, פטור מתקיעת שופר, כיון שהמצוה היא השמיעה. אמנם במאירי שם, חלק וסבר שמוציא אחרים ידי חובתם, שהרי הוא כפיקח לכל דבריו וכ"כ בחבור התשובה מאמר ב פ"ג. וכך סבר בעל ערוך השולחן תקפט ו שכתב שאף הוא עצמו חייב לתקוע, אבל לא יברך כיון שיש שפוטרים אותו לגמרי. ומכל מקום אם שומע על ידי כלי כמין חצוצרה, לדברי הכל חייב בשופר הלכות קטנות ח"ב סי' מה, הובא בבה"ט תקפט ס"ק א ומ"ב שם ס"ק ד.

